

Redactioneel

Bij termen als 'onderwereld' en 'maffia' denkt men misschien al snel aan The Godfather of aan de meer recente televisieserie The Sopranos, maar het criminele circuit is meer dan een spannend idee uit een Hollywoodscript. De laatste jaren is uit een reeks van liquidaties gebleken dat de Nederlandse onderwereld een harde realiteit is. Hoewel dit circuit doorgaans geruisloos en in de schaduw functioneert, wordt er met uit de gratie geraakte onderwereldfiguren opvallend vaak publiekelijk afgerekend. Men lijkt topcriminelen bij voorkeur te midden van winkelend publiek, in restaurants, of op grote drukbezochte pleinen om te leggen. Deze manifestatie van de onderin de bovenwereld is confronterend. Er gaat een signaal van onkwetsbaarheid van uit, want ondanks de vele ooggetuigen blijkt de politie niet in staat deze moorden op te lossen.

De meest recente liquidatie betrof die van vastgoedhandelaar Willem Endstra afgelopen mei. Endstra was één van de grootste onroerendgoedbezitters van Nederland. Het maandblad Quote rekende Endstra tot de vijftig rijkste mensen van Nederland. Zijn grootvader had een drogisterij en handelde daarna in gastanks, maar het familiekapitaal werd voornamelijk vergaard door zijn vader, aldus de Volkskrant. Vader Minne Endstra zette het bedrijf Armita op: een bedrijf in spoorwagens dat vooral zaken deed in Oost-Europa. Onder zijn toezien oog begon Willem Endstra, terwijl hij nog Rechten studeerde aan de Vrije Universiteit, voorzichtig met handel in vastgoed. In de jaren tachtig, het begin van de vastgoedhype, groeide Endstra's Convoy Vastgoed uit tot een miljoenenbedrijf.

De eerste verhalen over zijn contacten met de onderwereld stammen uit het begin van de jaren negentig. Endstra zou geld hebben belegd voor een xtc-bende. Hij trof een schikking met het Openbaar Ministerie, maar het beeld van de 'bankier van de onderwereld' was gevestigd. Er volgden verhalen over beleggingen voor Hell Angels, over faillissementsfraude met een vastgoedfonds, over banden met de ontvoerder van Alfred Heineken en betrokkenheid bij de Bouwfondsaffaire. In 1995 dook zijn naam op in verband met een groot onderzoek naar een internationale hasjbende, die handelde via een vennootschap onder de naam Finoren. Endstra was eigenaar geweest van deze BV en voerde nog de administratie, maar had de BV een paar maanden eerder doorverkocht. Hij ging wederom vrijuit. Begin dit jaar legde justitie, volgens Trouw, beslag op 1,4 miljoen euro van Endstra, omdat hij verdacht werd van het witwassen van criminele gelden. Een aanklacht die een week voor zijn dood door de Amsterdamse rechtbank ongegrond werd verklaard.

Het feit dat Endstra's reputatie niet onomstreden was en er jarenlang strafrechtelijke onderzoeken naar zijn handel en wandel hebben plaatsgevonden, verhinderde niet dat grote, gerenommeerde bedrijven en zelfs de Nederlandse staat zaken met hem deden. Om die reden werd hij na zijn dood betiteld als de personificatie van de verknoping van de boven- en onderwereld.

Deze geconstateerde verknoping is niet verrassend: de onderwereld wordt immers gedefinieerd door wat in de bovenwereld het daglicht niet kan verdragen. In het zware criminele circuit gaat het voornamelijk om handel in - illegale - harddrugs en het witwassen van de opbrengsten die daarmee worden gegene-

reerd. Zonder een intermediair tussen beide werelden zou dit onmogelijk zijn. Hoewel hij het vanzelfsprekend altijd ontken- de, was Endstra zo'n tussenpersoon. Voor wie daar nog aan twijfelde heeft zijn liquidatie de ultieme bevestiging voor dat vermoeden geleverd.

Ook zou men moeten begrijpen dat er geen sprake is van letterlijk gescheiden omgevingen. Beide werelden maken gebruik van dezelfde (infra)structuren. Criminelen bewegen zich bovendien tegelijk in zowel de boven- als onderwereld: ze hebben sof-nummers, bankrekeningen, verzekeringen, schoolgaande kinderen, ze maken deel uit van woonbuurten, bedrijven, clubs en politieke partijen en bezoeken restaurants, cafés, theaters en hotels. De onder- en de bovenwereld zijn met andere woorden twee sferen binnen dezelfde samenleving. De publieke moorden op criminele kopstukken moeten dus niet uitgelegd worden als het plotselinge opduiken van de onder- in de bovenwereld, maar gezien worden als de momenten waarop de constante aanwezigheid van de onderwereld ineens even zichtbaar wordt.

Het verband dat bestaat tussen de georganiseerde misdaad en de 'normale' maatschappij wordt nogal eens uit het oog verloren. Ook waar het minder zware wetsovertredingen betreft, is men doorgaans ongevoelig voor de samenhang tussen de illegale en legale, informele en formele sferen van de samenleving. In dit themanummer willen we grootstedelijke onderwerpen onder de aandacht te brengen, zoals illegaliteit, de informele economie, informele huisvesting, armoede, dak- en thuisloosheid en criminaliteit. De auteurs hebben daarbij de notie van de relatie tussen 'onder'- en 'bovenwerelden' als leidraad gehanteerd. Het is onze opvatting dat op het raakvlak van beide werelden de Schaduwestad bestaat.

Redactie AGORA

Schaduwstad (Foto Marloes Wevers)

